

Ristijärvi

Talousarvion 2023 ja taloussuunnitelman 2024–2025 laadintaohje

Kunnanhallitus 29.8.2022

Kuva: Arja Korhonen

Sisällys

1 Yleinen taloudellinen kehitys	3
1.1 Kuntatalouden tilannekuva	3
1.2 Ristijärven kunnan taloudellinen tilanne	4
1.3 Kuntastrategia Kesellä Kainuuta - Sisukkaasti uudistuva kasvupitäjä Ristijärvi	5
2 Talousarvion 2023 ja taloussuunnitelman 2024–2025 laadinta	5
2.1 Talouden suunnittelua ohjaavat tavoitteet ja periaatteet	5
2.2 Toiminnalliset tavoitteet ja toimenpiteet	6
2.3 Verotulot ja valtionosuudet	7
2.4 Käyttötalous.....	8
2.4.1 Tulot ja menot	8
2.4.2 Sisäiset erät	9
2.4.3 Henkilöstösuunnitelma ja henkilöstömenot.....	9
2.4.4 Hankinnat.....	10
2.5 Investoinnit	10
2.6 Kuntakonsernin tytäryhteisöt	11
2.6.1 Konserniyhteisöjen toiminnalliset tavoitteet ja raportointi.....	12
2.7 Riskien hallinta ja sisäinen valvonta	12
2.8 Vuoden 2023 talousarvion ja vuosien 2024–2025 taloussuunnitelman valmisteluajataulu .	13
3 Vuoden 2023 talousarviotaami	14

1 Yleinen taloudellinen kehitys

Talouden kasvunäkymä jää vaisuksi, arvioi valtiovarainministeriö kesän taloudellisessa katsauksessaan. Talous toipuu koronasta, mutta Venäjän hyökkäys Ukrainaan on nostanut energian, raaka-aineiden sekä ruuan hintoja hyvin nopeasti. Sodan seurauksena kuluttajahintojen nousu leikkaa kotitalouksien ostovoimaa, kulutusta ja talouden kasvua selvästi. Energian ja raaka-aineiden hintojen nousu on alkanut näkyä myös tavaroiden ja palveluiden hinnoissa.

Euroalueen talous kärsii sodasta merkittävästi ja lähiaikojen näkymiä ennakoivat indikaattorit viittaavat hidastuvaan kasvuun. Rahapolitiikan oletetaan kiristyvän vuoden loppupuolella ja ennusteen korko-oletuksia on nostettu. Viennin toipuminen Venäjän markkinan sulkeutumisesta tulee olemaan hidasta, sillä maailmantalouden kasvu kärsii nopeasta inflaatiosta ja epävarmuudesta.

Kotitalouksien näkymät heikkenevät hintojen noustessa ja kiihtyvä inflaatio hidastaa talouden kasvua aiempaa ennakoitua enemmän. Vuonna 2022 inflaation ennustetaan olevan keskimäärin 5,8 prosenttia kansallisella kuluttajahintaindeksillä mitattuna. Kiihtyvä inflaatio leikkaa kotitalouksien ostovoimaa ja kulutusmahdollisuuksia, vaikkakin työllisyyden kasvu pitää yllä kotitaloussektorin tuloja.

Julkinen talous jatkaa vahvistumista tänä vuonna verotulojen ripeän kasvun ansiosta. Talouden ja työllisyyden kasvun hidastuessa ensi vuonna alijäämä alkaa kasvaa. Julkisen velan kasvu suhteessa bkt:n pysyy kutakuinkin ennallaan vuosina 2022–2023. Suomen valtion 10-vuotisen viitelainan korko on noussut puolessa vuodessa lähes 2 prosenttiyksikköä. Valtionhallinnon kasvavat velanhoitokulut ovat pois muusta julkisesta rahankäytöstä ja kaventavat julkisen talouden ennestäänkin niukkoja puskureita.

Ennusteessa oletetaan, että kunta-alan palkkaratkaisussa saavutettu sopimus toimii vähimmäistasona vielä kesken olevissa hoitajaliittojen palkkaneuvotteluissa. Kunta-alan palkkaohjelman vaikutusten seurauksia muiden alojen tulevin palkkasopimuksiin on hankala arvioida ja riskejä on molempiin suuntiin. Hinta-palkka-kierre taloudessa on itseään ruokkiva ja pidempiaikainen ilmiö, jolla on talouskasvua hidastava vaikutus.

Suomen bruttokansantuotteen (bkt) arvioidaan kasvavan 1,4 prosenttia vuonna 2022, 1,1 prosenttia vuonna 2023 ja 1,3 prosenttia vuonna 2024. Mahdollisuus, että Suomi joutuu taantumaan eli tilanteeseen, jossa maan bruttokansantuote laskee kahtena peräkkäisenä vuosineljänneksenä, kasvaa sodan jatkuessa.

Oletettua nopeampi korkotason nousu kasvattaisi julkisen talouden velkaantumisen riskiä. Mitä korkeammalle tasolle velka nousee, sitä enemmän nousevat korot rasittavat julkista taloutta pidemmällä aikavälillä. Epävarmuuden lisääntyminen ja korkojen nousu hidastavat investointien kasvua lähivuosina.

Lähde: VM Taloudellinen katsaus kesä 2022, 17.6.2022.

1.1 Kuntatalouden tilannekuva

Kuntatalouden tila on vahvistunut viime vuosina merkittävästi ripeän koronaelpymisen ja kunnille myönnettyjen valtion koronatukien vuoksi (yhteisöveron korotettu jako-osuus ja valtionosuuskorotukset). Määräaikaiset tuet eivät kuitenkaan ole ratkaisseet kuntatalouden rakenteellista tulojen ja menojen epätasapainoa, joka on seurausta väestön ikääntymisen aiheuttamasta sosiaali- ja terveydenhuoltomenojen kasvusta ja työkäisten määrän vähenemisestä. Kuntataloutta pönkittäneet tekijät ovat väistymässä ja Euroopassa käytävä sota, hintojen, kustannusten ja korkojen vauhdikas nousu sekä ekonomistien väläyttelemä talouskasvun nopea hidastumisen riski tulevat väistämättä välittymään kuntatalouden tilaan tulevina vuosina.

Epävarmuus tulevasta, koronapandemian jatkuminen, odotettua kalliimpi palkkaratkaisu sekä lähes-tyvä sote-uudistus aiheuttavat loppuvuonna epävarmuutta. Positiivisena kehityksenä on nähtävissä alkuvuoden erinomaisena pysynyt työllisyys ja kunnallisverokertymät.

Vuonna 2023 sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen tehtävät siirretään hyvinvointialu-eille ja niitä vastaava rahoitus valtiolle. Kuntien tuloista ja menoista noin puolet siirtyy ensi vuonna uusille hyvinvointialueille. Koska ennustevuosiin kohdistuu paitsi lukuisia epävarmuuksia myös joi-takin kertaluonteisia, tulosta parantavia poikkeustekijöitä, tulee katse suunnata pidemmälle vuosiin 2024–2026.

Kunta-alan palkkaratkaisuilla on suuri merkitys paikallishallinnon kustannuskehitykselle, sillä henki-löstökulut muodostavat sen suurimman kuluerän. Kolmevuotisella palkkaratkaisulla taataan kunta-alalle työrauha aina vuoden 2025 huhtikuun loppuun saakka. Ensimmäiset kahden prosentin yleis-korotukset maksetaan työntekijöille takautuvasti jo 1.6.2022 ja noin 0,50 prosentin järjestelyerä mak-setaan kuluvan vuoden lokakuun alussa. Vuonna 2022 kuntatyönantajien työvoimakustannukset nousevat palkkaratkaisun vuoksi keskimäärin 1,76 prosenttia.

Lähde: VM Taloudellinen katsaus kesä 2022, 17.6.2022 ja Kuntaliitto.

1.2 Ristijärven kunnan taloudellinen tilanne

Ristijärven kunnan vuoden 2021 tilinpäätös oli viiden alijäämäisen vuoden jälkeen hieman ylijäämäi-nen. Ylijäämää kertyi 36 656 euroa. Kuluva vuosi 2022 tulee olemaan kuitenkin alijäämäinen, mikä johtuu pääosin soten toimintakulujen kasvusta, verotulojen pienemisestä sekä valtion koronatukien poistumisesta. Toimintakate pienenee vuodesta 2021 tämän vuoden budjetoituun verrattuna 3,5 %.

Vuonna 2023 olemme uudessa toimintaympäristössä. Sote-uudistuksen myötä kunnan toimintakate puoliintuu, niin myös verorahoitus, ja niinpä kiinteistöveron suhteellinen merkitys rahoituksessa kas-vaa. Tämä lisää haastetta tasapainoisen talouden säilyttämiseen, sillä myös valtionosuudet jatkossa vähenevät.

Kainuun soten maksuosuudeksi on arvioitu 7 523 994 euroa (+2,96 %). Summa perustuu Kainuun soten 320,5 Me nettokustannuksiin. Kuluvan vuoden tilikauden tulosenuste tammi-huhtikuun to-teuman perusteella on -13,2 milj. euroa alijäämäinen, mikä ylittää alkuperäisen talousarvion alijää-män -5,1 milj. euroa. Vuosiennusteeseen sisältyy 5,6 milj. euroa valtion kompensatiota koronavi-rus pandemian aiheuttamiin talousvaikutuksiin sekä palkkaharmonisoinnin taulukkovaikutukset hen-kilöstökuluja 4,75 milj. euroa ja 6,4 milj. euron suuruinen palkankorotusvara.

Kuntaliiton laskelman mukaan Ristijärven kunnan valtionosuudet vuonna 2022 arvioidaan olevan 6 012 687 euroa, joka on 2,28 % pienempi kuin edellisenä vuonna (-140 000 e). Verotuloennuste vuodelle 2022 on kuntaliiton arvion mukaan 5 031 000 e, joka on 5,69 % edellisvuotta pienempi. Edelleen kunnan oma toiminta on se, josta mahdollisia säästöjä on kerrytettävissä.

Talousarvion laadinnassa tulee huomioida keskeneräiset tasapainottamistoimenpiteet ja uusia so-peuttamistoimia tulee ahkerasti etsiä. Omaa toimintaa tulee tarkastella kriittisesti ja totuudenmukai-sesti, mutta sillä ei pystytä paikkaamaan Kainuun soten Ristijärven alati kohoavaa maksuosuutta. Kunta ei voi myöskään vaikuttaa pelastuslaitoksen eikä eläkemenoperusteisiin eläkemaksuihin. Lo-mitushallinnon siirtyessä Muhokselle talousarviossa huomioidaan ainoastaan maaseutuhallinnosta aiheutuvat kustannukset, jotka sisällytetään elinkeinojen talousarvioon.

Kunnan vuokratalon ja kunnan omistaman Koy Ristijärven vuokratalot käyttöaste on 95 %. Vuokra-kustannuksia lisää Saukonsilmun päiväkodin vuokra sekä kiinteistön käyttökustannuksia keskuskou-lun kiinteistö, jossa on vapaata tilaa. Tyhjänä olevien tilojen vuokria nostavat myös nopeasti kohon-neet energiakustannukset. Joidenkin kunnassa sijaitsevien kiinteistöjen, kuten

Vanhustentukisäätiön vuokratalojen tai yrityskiinteistöjen käyttökustannukset laskutetaan kunnan kautta, jotka ovat isolta osin edelleen saatavina.

Kuluvana vuonna ei ole nostettu uutta lainaa ja keväällä kuitattiin Vuokratalojen ja kunnan väliset lainat, josta Vuokrataloille jäi vielä hivenen maksettavaa. Korkotaso on nopeasti noussut ja se tulee vaikuttamaan muutoin vähenevään lainamäärään. Vieras pääoma on tällä hetkellä 3 362 e/asukas. Kunnan asukasluku painuu näillä näkymin vuoden 2022 lopussa hyvän matkaa alle 1200 (v. 2021 1212 as.).

Työllisyystilanne on parantunut entisestään ja joillakin aloilla alkaa olla työvoiman puute. Työttömiä työnhakijoita työvoimasta oli ELY-keskuksen toukokuun 2022 julkaisun mukaan 9,1 %. Kunnan maksettavaksi tuleva työmarkkinamaksu ei ole enää kasvanut tänä vuonna, ja myös työttömien määrä on hivenen laskenut (0,4 %).

1.3 Kuntastrategia Kesellä Kainuuta - Sisukkaasti uudistuva kasvupitäjä Ristijärvi

Kuntalain 37 §:n mukaan kuntastrategia tarkistetaan vähintään kerran valtuuston toimikaudessa ja se otetaan huomioon kunnan talousarvion ja -suunnitelman laatimisessa. Kunnanvaltuusto on hyväksynyt 20.6.2022 kuntastrategian vuosille 2022–2026. Kuntastrategian mukaan kärkiteemat ovat:

1. Virikkeellinen kasvupitäjä
Kunta yhteistyökumppaneineen tarjoaa lapsille ja nuorille monipuolista tekemistä ja harrastamista turvallisessa elinympäristössä.
2. Luonnonläheinen harrastekunta
Luontoarvojen kunnioittaminen tukee vastuullisia valintoja ja luontomatkojen tukemista.
3. Mahdollisuuksien kunta
Unelmien asuinpaikka on vaaramaisemissa ja vesistöjen äärellä keskellä Kainuuta.

Kuntastrategiassa taloudelliset tavoitteet ja mittarit määritellään talousarviovuosittain. Yleiset taloudelliset tavoitteet ovat: vuosikate kattaa poistot, tilikauden tulos on positiivinen ja sitä myöten ylijäämän kerryttäminen sekä konsernin lainamäärä on alle valtakunnan keskiarvon. Näiden mittareiden lisäksi vuositasolla tarkastellaan väestömäärän kehitystä sekä työllisyyden tunnuslukuja.

2 Talousarvion 2023 ja taloussuunnitelman 2024–2025 laadinta

Taloussuunnitelma laaditaan vuosille 2023–2025, joista ensimmäinen on talousarviovuosi. Toimielimet esittävät vuosien 2023–2025 taloussuunnitelmissa menot ja tulot omalla palvelualueellaan.

Talousarvioluvut syötetään tilitasolla. Määrärahat esitetään verottomina (ALV 0 %), kun toiminnot kuuluvat vähennys- tai palautusoikeuden piiriin.

Talousarvio laaditaan sillä tarkkuudella, että erillisiä käyttösuunnitelmia ei laadita.

2.1 Talouden suunnittelua ohjaavat tavoitteet ja periaatteet

- tilikauden tuloksessa tavoitellaan nollatulosta
- vuosikate kattaa poistot

Taloussuunnittelussa huomioidaan aikaisemmin sovitut talouden tasapainottamiseen tähtäävät keinot sekä noudatetaan kunnanhallituksessa muutoin sovittuja talouden sopeuttamisohteja. Kuntastrategiassa määritellyt tavoitteet ja toimenpiteet tulee huomioida talousarviota laadittaessa

perustuen kunnan taloudelliseen kantokykyyn pitkällä tähtäimelle. Konserniyhtiöissä toimitaan kuntakonsernin kokonaisuena huomioiden.

Kunnan talous ja kuntastrategiassa määritellyt tavoitteet ohjaavat taloussuunnittelua. Kestävä talous edellyttää pitkän aikavälin tavoitteiden seurantaan, vaikka yksityiskohtaista tavoiteasetantaa joudutaan tekemään nopeastikin. Toiminta ja talous kulkevat käsi kädessä eikä kehittämistään saa unohtaa. Kaikki tämä vaatii poikkihallinnollista yhteistyötä niin palvelualueiden kuin Kainuun kuntien ja tulevan hyvinvointialueen kesken. Jokaisen toimialueen tulee oma-aloitteisesti seurata kuukausitasolla talousraportointia ja puuttua välittömästi merkittäviin poikkeamiin. Kirjanpito lähettää kuukausittain raportit toteutuneista koko johtoryhmälle. Myös toimintamalleja ja työskentelytapoja on hyvä tarkastella kokonaisuutena.

Toimielimet tallentavat talousarvioluvut Tabellin taloussuunnitteluun [Tabella \(visma.fi\)](#). Toimialueet tallentavat itse omat määrärahasa ohjelmaan ja vastaavat niiden oikeellisuudesta. Myös suunnitelmavuodet 2024 ja 2025 tallennetaan. Suunnitelmavuosille ei siirretä määrärahoja ja tuloarvioita, jota toteutuvat vain vuoden 2023 aikana.

2.2 Toiminnalliset tavoitteet ja toimenpiteet

Toiminnalliset tavoitteet vahvistaa kunnanvaltuusto. Kuntalain 110 §:n mukaan talousarviossa osoitetaan kunnan ja kuntakonsernin toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet sekä näiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot. Toiminnalliset tavoitteet sekä määrärahat ovat sitovia ja niiden toteutumisesta on vastattava valtuustolle.

Toimintaympäristön muutosten arvioinnin lisäksi talousarviossa tulee kiinnittää huomiota uhkaaviin riskeihin, arvioida niiden vaikutuksia ja toteutumisen todennäköisyyttä sekä laatia tarvittavat suunnitelmat ja toimenpiteet riskien hallitsemiseksi. Asetettujen tavoitteiden saavuttamiseen vaikuttavien tapahtumien tunnistamisen ja arvioinnin tulee siten olla osa tavoitteiden asettamista.

Talousarviotekstit tallennetaan palvelualueittain Y:\Talous\Talousarviot\2023. Jokaiselle palvelualueelle on oma tekstiosio, josta ne yhdistellään samaan muottiin. Talousarviokirjaan on tallennettava:

Sisältö	Ohje/kuvaus
Perustehtävä	Hallintosäännön mukainen lyhyt kuvaus toimialan tehtävästä
Palvelujen nykytilan kuvaus ja toimintaympäristön muutokset	Keskeisten muutosvoimien vaikutukset esim. väestö-, talous- ja aluekehitys, lainsäädäntö, teknologia
Valtuustoon nähden sitovat toiminnalliset tavoitteet (kuntastrategia)	Kuntastrategiassa määriteltyjen mitattavissa olevien toiminnallisten tavoitteiden yhteys palvelualueelle ja niiden mittaminen: 1. virikkeellinen kasvupitäjä 2. luonnonläheinen harrastekunta 3. mahdollisuuksien kunta Tavoitteiden on oltava <i>realistisia</i> , mutta riittävän haasteellisia, saavutettavissa olevia sekä laadullisesti että määrällisesti (numeerisia) <i>mitattavissa</i> olevia. Lisäksi tavoitteiden saavuttaminen on riippuvaista toimialan omasta toiminnasta ja ne kohdistuvat ydintoimintaan.
Sisäisen valvonnan suunnitelma ja riskien arviointi	Suunnitelma laaditaan sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeistuksen mukaisesti. Toimenpiteiden tulee olla <i>konkreettisia</i> valvontatoimenpiteitä.

Talouden sopeuttamissuunnitelman toimet talousarvio- ja suunnitelmavuosina	Toimialat kuvaavat talouden sopeuttamistoimet suhteutettuna toimintaympäristön muutoksiin.
--	--

Talousarvioluvut on syötettävä Tabellaan **14.10.2022 mennessä**. Talousarviokirjan tekstien osalta noudatetaan samaa aikataulua.

Kunnanhallitus ja kunnanjohtaja voivat antaa lisäohjeita talousarvion raamiin liittyen valmistelun aikana. Kunnanjohtaja käy tarvittaessa palvelualueiden talousarviot läpi palvelualuepäällikön kanssa, minkä jälkeen talousarviosta tehdään esitys kunnanhallitukselle.

Tavoitteiden saavuttamista arvioidaan toimintakertomuksessa. Tarkastuslautakunta arvioi osaltaan arviointikertomuksessa, missä määrin valtuuston talousarviossa asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet ovat toteutuneet. Sitovat tavoitteet tulee olla kuntastrategian mukaisia ja edesauttaa siinä asetettujen tavoitteiden toteutumista.

Talousarvion sitovat toiminnalliset tavoitteet esitetään oheisen taulukon mukaisesti ja siinä määritellyjä tavoitteita arvioidaan talousarviovuoden tilinpäätöksessä.

2.3 Verotulot ja valtionosuudet

Kunnan tulot koostuvat pääosin verotuloista ja valtionosuuksista. Talousarvioraami on laadittu vuonna 2022 käytössä olevilla tulo- ja kiinteistöveroprosenteilla.

Veroennustekehikon päivitys perustuu pääosin Valtiovarainministeriön joulukuun ennusteisiin. Lisäksi veroennusteessa on huomioitu lopulliset tiedot verovuoden 2020 verotuksesta, toteutuneet verotilitykset kalenterivuonna 2021 sekä vuoden 2022 veroprosentit. Kuntakohtaisissa veroennustekehikoissa on huomioitu vuosille 2021–2025 Tilastokeskuksen väestöennusteet, jotka on päivitetty 30.9.2021. Yhteisöveron kuntakohtaisissa jako-osuuksissa on huomioitu sote-uudistuksen arvioidut vaikutukset kunnallis- ja yhteisöveroon vuodesta 2023 eteenpäin.

Kunnallisveroennusteessa on huomioitu valmistunut verotus 2020 ja arvioitu palkkatulojen kehitykset vuosille 2021–2025 perustuen koko maan kehitysarvioon sekä kunnan työikäisen väestön kehitykseen. Palkkasumman arvioidaan kasvavan hyvin koko maassa, yhteensä noin 4,5 %.

Vuodesta 2023 eteenpäin veroennusteessa on huomioitu soteuudistuksen arvioituja vaikutuksia kunnallisverotuloihin. Ennusteessa on huomioitu toukokuun siirtolaskelmassa sovellettua tuloveroprosentin leikkausta -12,39 % -yksikköä.

Kunnallisveron tilityksissä vuodesta 2023 eteenpäin on syytä huomioida ennen verovuotta 2023 maksuunpannut kunnallisverot. Ne kertyvät vanhoilla veroperusteilla ja korkeimmilla tuloveroprosenteilla ja nostavat näin ollen veroennusteen tasoa väliaikaisesti, erityisesti vuosina 2023 ja 2024.

Yhteisövero yhteensä on viimeisimpien arvioiden mukaan hyvässä kasvussa. Kuntaryhmän jako-osuutta leikataan sote-uudistuksessa kolmanneksella verovuonna 2023. Myös yhteisöverotilityksissä on syytä huomioida ennen verovuotta 2023 tilitettävät yhteisöverot. Ne maksuunpannaan vanhoilla/korkeimmilla kuntaryhmän jako-osuuksilla ja nostavat näin ollen veroennusteen tasoa väliaikaisesti, erityisesti vuosina 2023 ja 2024.

Kiinteistöveron osalta viime vuoden heikompi kehitys johtui siitä, että kiinteistöverotus vuonna 2020 siirtyi verovelvolliskohtaiseen verotuksen valmistumiseen. Näin ollen verovuoden 2021 kiinteistöveron kokonaismaksuunpanosta vuoden 2022 tammi-helmikuun aikana erääntyy noin 10 prosenttia. Verohallinnon arvio loppukesästä oli, että vain noin 5 % erääntyisi maksuun kuluvana vuonna.

Verolaji	2021	2022**	2023**	2024**	2025**
Kunnallisvero	3 732	3 918	1 929	1 855	1 841
<i>Muutos %</i>	2,3	5,0	-50,7	-3,9	-0,8
Yhteisövero	772	641	429	388	404
<i>Muutos %</i>	51,8	-17,0	-33,0	-9,6	4,3
Kiinteistövero	830	839	835	835	835
<i>Muutos %</i>	9,8	1,0	-0,5	0,0	0,0
Verotulot yhteensä	5 334	5 397	3 193	3 078	3 080
<i>Muutos %</i>	8,6	1,2	-40,8	-3,6	0,1

Ennusteet perustuvat Kuntaliiton toukokuussa julkaisemaan veroennusteeseen. Taulukoiden luvut on esitetty käyvin hinnoin, eli inflaation vaikutusta ei ole eliminoitu

Valtionosuus	2021	TA 2022	E 2023**	2021–2023	<i>Muutos %</i>
Peruspalvelujen valtionosuus	4 461	4 462	248	-4 213	-94,4
Opetus- ja kulttuuritoimen vos	-258	-269	-258	0	0
Verotulojen tasaus	906	905	236	-670	-74,0
Verotulomenetysten kompensatio	909	915	282	-627	-69,0
Valtionosuudet yhteensä	6 018	6 013	508	-5 510	-91,6

Ennuste perustuu Kuntaliiton huhtikuussa julkaisemaan veroennusteeseen.

Laskelmat päivittyvät syksyllä hallituksen budjettiriihen ja syksyn Kuntatalousohjelman julkistamisen jälkeen. Arvio vuosille 2024 ja 2025 on, että valtionosuuksien taso (ilman TE-uudistuksen vaikutusta) on matalampi kuin vuonna 2023. Oletuksena on, että kunnista hyvinvointialueille siirtyvät kustannukset tulevat olemaan kuntien tilinpäätöksissä 2022 suuremmat kuin talousarvioissa ja siirtyvien tulojen kasvu ei kata tuota muutosta. Erotus katetaan kuntien valtionosuuksia leikkaamalla.

2.4 Käyttötalous

2.4.1 Tulot ja menot

Yleinen kuluttajahintojen nousu on ollut huimaa, ja kesäkuussa inflaatiokin on kiihtynyt 7,8 prosenttiin. Energian hinta, elin- ja kulutustarvikkeiden hinnat ovat kohonneet räjähdysmäisesti. Hintojen nousun arvioidaan kuitenkin hidastuvan vuosina 2023 ja 2024, mutta merkittävää hintatason laskua ei ole näkyvissä.

Kansallisen kuluttajahintaindeksin mukaan hinnat kohoavat vuonna 2023 2,1 % ja vuonna 2024 1,7 %. Talousarvion valmistelussa kustannusten kehitys tulee arvioida tilitasolla. Energiahintojen ja kulutustarvikkeiden kustannusten kehitys tulee huomioida täysimääräisesti viimeisimpien ennusteiden mukaisesti. Toimintakulujen suunnittelussa tulee etsiä myös mahdollisia kustannussäästöjä ja harkita tarkkaan hankintoja. Hankittavien materiaalien ja palveluiden osalta on syytä varautua 2 % kasvuun. Vastaavasti kustannusten korotus on huomioitava menoissa.

Talousarvioon otetaan vain ne tulot, jotka arvioidaan varmuudella kertyvän talousarviovuoden aikana. Verotulojen ja valtionosuuksien määrä tarkentuu loppuvuodesta.

Määräraha varataan niiden tehtävien suorittamisesta aiheutuvien menojen kattamiseen, joihin vastuualue voi vaikuttaa, mutta myös vyörytettäviin. Määrärahat varataan arvonnisäverottomina lukuun ottamatta niitä toimintoja, joista veroa ei saa vähennys- tai palautusjärjestelmässä hyödyksi (asuntotoiminta ja tilat, joissa on veroton vuokrasopimus).

Talousarvioesitykseen on kirjattava kaikki toimialan määrärahoista myönnettävät avustukset eriteltyinä. Avustuksia myönnetään ainoastaan hallituksen määrittelemien linjausten mukaan (vauvaraha ja tieavustukset sekä Veisuvestivaali). Elinkeinoitoimen avustuksista pyritään luopumaan ainakin osittain tai jopa kokonaan.

Kainuun liiton raamineuvottelut käydään syksyllä, jonka jälkeen tarkennetaan maksuosuus sen osalta. Odotettavissa on kuitenkin maksuosuuden korotus mahdollisten kuntien yhteisten resurssien palkkakustannuksiin. Hallinnon tukipalvelujen maksut otetaan talousarvioon edellisen vuoden toteutuneiden kustannusten pohjalta.

Vastuualueiden on

- esitettävä perustelut määrärahojen korotuksille ja vaikutukset toimintaan, mikäli korotusta ei voida raamin puitteissa hyväksyä
- perustelut henkilöstölisäyksille

[Tilikartta](#)

2.4.2 Sisäiset erät

Sisäisinä menoina ja tuloina budjetoidaan omalta organisaatiolta vuokrattujen tilojen vuokrat ja omalta organisaatiolta ostetut palvelut sekä tukipalvelut (tietohallinto sekä tahe-palvelut). Sisäiset tulot ja menot yhteensä ovat yhtä suuret eli vaikutus toimintakatteeseen on nolla.

Tukipalveluiden (hallintopalvelut ja it-palvelut) kustannukset budjetoidaan palvelualueittain alkuvuoden toteuman ja edellisen vuoden tilinpäätöksen pohjalta.

Tietohallinnon hankinnat toteutetaan kvartaaleittain keskitetysti. Työasemia ja näyttöjä ei hankita omaksi, vaan ne rahoitetaan leasingilla. Jokaisen toimialueen tulee huolehtia laiterekisterissä päättyvien leasing-sopimusten ajantasaisuudesta kvartaaleittain. Uusien laitteiden osalta kustannukset kirjataan suoraan toimialueelle, mutta yhteisten tietohallinto- ja tietoliikennekustannusten sekä talous- ja palkkahallinnon osalta kustannukset jaetaan palvelualueille käyttäjätunnusten ja laitemäärän mukaan neljä kertaa vuodessa.

Budjetoitavia sisäisiä eriä ovat lisäksi vuokrat ja kaukolämmön käyttö omissa kiinteistöissä. Myyjä ja vuokranantaja varaavat erät tuloksi ao. kustannuspaikalle sisäisen tulon tilille. Palvelun käyttäjä ja vuokralainen varaavat erät menoksi ao. kustannuspaikan sisäisen menon tilille. Sisäiset vuokrat vietään talousarvioon vasta sen jälkeen, kun ao. kiinteistön talousarvio on tehty ja vuokran määrä on tiedossa. Tekninen toimi budjetoi sisäiset vuokrat (käyttökulut), jotka jaetaan toimialueille kiinteän jakoprosentin mukaan. Prosentti lasketaan neliöiden mukaan.

2.4.3 Henkilöstösuunnitelma ja henkilöstömenot

Henkilöstösuunnittelun tavoitteena on henkilöstökulujen vakiinnuttaminen ja henkilöstöresurssien hyödyntäminen yli organisaatorajojen ja jakaminen myös taloudellisesti avustettavien yhteisöjen

osalta. Kevan ennusteen mukaan vuosina 2022–2026 henkilöstöstä eläköityy 7 henkilöä. Uusia rekrytointia tehtäessä tehtävänkuvia on tarkasteltava siten, että ne parhaiten palvelevat koko kunnan tarvetta.

KT, JAU ja JUKO sopivat erillissopimuksella kunta-alan uusista työ- ja virkaehtosopimuksista sopimuskaudelle 1.5.2022–30.4.2025. Kolmen vuoden sopimuskaudella työvoimakustannukset nousevat korkoa korolle laskien keskimäärin 8,79 prosenttia.

Kustannukset nousevat:

- vuonna 2022 keskimäärin 1,76 prosenttia
- vuonna 2023 kustannukset nousevat keskimäärin vähintään 3,05 prosenttia
- vuonna 2024 kustannukset keskimäärin vähintään 3,11 prosenttia

Palkankorotuksiin on varattu talousarvio 2023 suunnittelun taustalle 3,63 % kasvu, joka sisältää 1.10.2022 toteutettavan järjestelyvaraerän. Lomaraha varataan vuodelle 2023 täysimääräisenä eli 4,5 % palkkasummasta. Henkilösivukulut ja lomapalkkavaraukset vuodelle 2023 tallennetaan Monetralla. Kevan eläkemenoperusteinen maksu poistuu vuoden 2023 alussa, mutta sen tilalle voidaan tulla tasausmaksu, joka jaetaan kuntien ja hyvinvointialueiden osuuksiin. Myös tasausmaksu budjetoidaan Monetralla. Henkilöstökulut kohdennetaan suoraan toiminnoille.

Arvio vuoden 2023 sivukuluprosenteista perustuu Kuntaliiton ennusteeseen sosiaalimaksuprosenteista, jotka vahvistetaan vasta loppuvuodesta:

	ennuste % 2023
sairausvakuutusmaksu	1,35
työttömyysvakuutusmaksu	1,90
taloudellinen tuki	0,033
tapaturmavakuutus	0,832
tapaturmavakuutus, lomittajat	4,171

Palkkatuella palkattavien ja velvoitetyöllistettävien työntekijöiden palkkausta varten palkkamenojen lisäksi tuloissa on arvioitava palkkatuen määrä. Työllistämisen vastuualueelle varataan määräraha yleiseen työllisyyden hoitoon sekä koululaisten ja opiskelijoiden kesätyöllistämiseen.

2.4.4 Hankinnat

Kynnysarvon ylittävissä hankinnoissa noudatetaan hankintalakia (1397/2016) tai erityisalojen hankintalakia (1398/2016) ja kunnan hankintaohjeita. Kynnysarvon alittavissa hankinnoissa noudatetaan kunnan hankintaohjeita. Hankinnat kilpailutetaan sähköisesti Claudia-järjestelmässä. Hankinnat tulee suunnitella osana talousarvion laadintaa ja niiden vaikuttavuutta on seurattava. Kilpailutus-ten ulkopuolisia ostoja, suoraostoja ja -hankintoja tulee tehdä harkiten.

2.5 Investoinnit

Investointiesitykset valmistellaan talousarvioprosessin yhteydessä. Investointien kustannusraja on 5 000 euroa (alv 0). Alle 5 000 euron hankintoihin varataan määräraha käyttötalouteen. Vuosikorjausluonteisia rakennusten korjauksia ei kirjata investointeihin, vaikka niiden kustannusarvio ylittäisi 5 000 euroa.

Virtaalan allasosaston kunnostamiseen käytetään Eino Eemeli Karppisen lahjoitusvaroja erillisen investointisuunnitelman mukaan.

Investointien määräraha ja määrärahan sitovuustaso esitetään talousarviossa projekteittain. Jos investoinnin hankintamenosta ei ole arvonlisäveron palautus- tai vähennysoikeutta, huomioidaan määrärahassa myös arvonlisäveron osuus. Investoinneissa tulee käyttää kirjanpidon tiliä, jonne investointi valmistuttuaan aktivoidaan, ei keskeneräisiin.

Tabellan rakennetunnisteet:

A	investointihankinnat
B	investointiavustukset muilta
C	investointimyynnit
I	rakennukset opetus ja kulttuuri
J	rakennukset sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut
U	investointiavustukset EU:lta
Y	investointiavustukset valtiolta
Z	investointiavustukset kunnilta ja ky:ltä

Hankekohtaisesti valtuustoon nähden sitoo nettomääräraha. Kunnanhallitus voi siirtää määrärahaa talousarvioinvestointeihin sisältyvältä hankkeelta toiselle talousarviohankkeelle perustellusta syystä. Tilivuoden vaihtuessa keskeneräisinä oleviin hankkeisiin tulee talousarvioon varata uusi määräraha hankkeen loppuun saattamiseksi.

Investointiohjelman lisätietoina ilmoitetaan mahdollinen investointivarausten käyttö, mikäli valtuusto on päättänyt käyttää varausta johonkin kohteeseen.

Pitkän aikavälin investointisuunnitelmassa otetaan huomioon kunnan taloudellinen tilanne, väestökehitys sekä palvelutuotannon tarpeet. Investoinneiksi hyväksytään vain sellaiset hankkeet, jotka vähentävät tulevaisuudessa käyttötaloudellisia menoja tai lisäävät tuottavuutta ja kunnan elinvoimaisuutta. Lähtökohdaksi on, että vain välttämättömät palvelutuotantoa ja kunnan kehittämistä lisäävät investoinnit toteutetaan.

Projektiluonteisiin kehittämishankkeisiin varataan määräraha elinkeinotoimen vastuualueelle. Sitovuustaso on hankekohtainen nettomääräraha. Vastuualueiden toimintaan kiinteästi liittyviin hankkeisiin (muu kuin elinkeinotoimintaan liittyvä hanke) varataan määräraha ao. vastualueen talousarvioon (esim. opetustoimi). Hankeluettelo jatkuvista ja uusista hankkeista liitetään talousarviokirjaan. Investointihankkeiden määräraha varataan investointeihin.

Yleisesti investoinnit ovat pysyviä eriä, jotka on tarkoitettu tuottamaan tuloa useana tilikautena. Niiden tavoitteena tulee olla palvelutuotannon määrän lisäys, palvelukyvyntarpeen parantaminen tai tuotannon tehostaminen ja kustannusten pienentäminen. Määriteltäessä investointitarvetta, tulee investoinnin tulevat käyttökustannukset arvioida kustannustehokkuutta arvioitaessa. Käyttöomaisuuden ja muun pysyviin vastaaviin kuuluvan aineellisen omaisuuden hankintameno aktivoidaan ja kirjataan vaiku- tusaikanaan suunnitelman mukaan poistoina kuluksi.

Kunta ei pysty rahoittamaan investointeja tulo- ja rahoitusvelkojen avulla, vaan rahoitus tapahtuu velkarahoituksella. Tästä syystä kaikki mahdolliset investoinnit on harkittava erityisen tarkkaan. Investointien pidemmän aikavälin tason tulisi olla, että investoinnit eivät ylitä vuosikatetta ja se tasapainotetaan vastaamaan kunnan taloudellista kantokykyä. Investointimenot suunnitellessa tulee selvittää myös muut vaihtoehtoiset tavat toteuttaa investointi (palvelun osto, rahoitusvaihtoehdot). Tällä hetkellä ei ole tiedossa suunnittelukauden investointeja.

2.6 Kuntakonsernin tytäryhteisöt

Konserniyhteisöjen talousarviossa noudatetaan samoja talousarvioperiaatteita ja ohjeita kuin peruskunnan talousarviossa. Talousarvio laaditaan kalenterivuodeksi ja suunnitelma kahdeksi vuodeksi

eteenpäin. Talousarviovuosi on suunnittelukauden ensimmäinen vuosi. Tytäryhteisöjen tulee käsitellä tavoitteet yhtiöiden hallituksissa.

2.6.1 Konserniyhteisöjen toiminnalliset tavoitteet ja raportointi

Konsernijohto

- raportointi valtuustolle, krt/v
- konsernin toimintatuotot toimintamenoista, %
- konsernin vuosikate poistoista, %
- konsernin omavaraisuusaste, %
- konsernin suhteellinen velkaantuneisuus, %
- konsernin korolliset lainat / asukas, €

Kunnan edustajat

- raportointi tytäryhteisöistä kunnanhallitukselle, krt/v

Ristijärven Vuokratalot Oy

- vuokrausaste > 93 %
- tilikauden tulostavoite > 0
- vuokrasaavat < 3 % vuokratuotoista

Osuuskunta Seniorisilta Oy

- yhteisön toiminnan kehittäminen ja yhtiön arvon jatkuva parantaminen
- kunnan toiminta-avustuksesta luopuminen

Talousarviokirjaan on tallennettava:

- perustehtävä
- palvelujen nykytilan kuvaus ja toimintaympäristön muutokset
- valtuustoon nähden sitovat toiminnalliset tavoitteet
- kuntastrategiaa toteuttavat toiminnalliset tavoitteet
- riskien arviointi

2.7 Riskien hallinta ja sisäinen valvonta

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan ohjeessa on annettu tarkentavat määräykset liittyen sisäiseen valvontaan ja riskienhallintaan liittyen. Toimielimet huomioivat ohjeessa esitetyt määräykset talousarviovalmistelussa, myös tytäryhteisöjen osalta.

Talousarvion laadinnan yhteydessä tunnistetaan ja arvioidaan suunnitteilla olevan taloussuunnitelmakauden tavoitteisiin kohdistuvia riskejä ja ne esitetään osana talousarviota.

2.8 Vuoden 2023 talousarvion ja vuosien 2024–2025 taloussuunnitelman valmistelu- aikataulu

Alustava aikataulu, jota tarkennetaan tarvittaessa syksyn kokousaikataulujen varmistuttua.

elokuu

29.8. kunnanhallitus talousarvion 2023 ja taloussuunnitelman 2024–2025 raamin ja laadinta-
ohjeen hyväksyminen

syys-lokakuu

viranhaltijat talousarvion valmistelu: käyttötalous, investoinnit ja riskienarviointi
9.9. Kainuun liitto raamineuvottelu
12.9. kunnanvaltuusto seminaari, talousarvioluonnoksen 2023 esittely, investoinnit

14.10. mennessä toimialueiden talousarvioesitykset ja tekstit

marraskuu

x.11. yhteistyötoimikunta talousarvioluonnoksen 2023 esittely
7.11. kunnanhallitus talousarvion 2023 ja taloussuunnitelman 2024–2025 käsittely
28.11. kunnanhallitus talousarvion 2023 ja taloussuunnitelman 2024–2025 hyväksyminen ja
esitys valtuustolle

joulukuu

14.12. kunnanvaltuusto talousarvion 2023 ja taloussuunnitelman 2024–2025 käsittely ja hyväk-
syminen

3 Vuoden 2023 talousarvioraami

Talousarvioraami laaditaan siten, että lähtökohtana on kustannusten kasvun hillitseminen, talouden sopeuttaminen ja siihen liittyvien toimenpiteiden edistäminen. Lähtökohtaisesti vain pakolliset, kunnan palvelutuotannon ja kehittämisen kannalta välttämättömät tai elinvoimaa lisäävät investoinnit toteutetaan. Suunnittelukaudella 2023–2025 on pyrittävä talouden tasapainoon myös konsernin tytäryhteisöjen sekä kunnan takausvastuussa olevien yhteisöjen osalta.

Valtuustoseminaari pidetään 12.9.2022. Talousarvion laadintaohjetta täydennetään valtuustoseminaarin linjauksilla ja ne huomioidaan palvelualueiden talousarvioehdotuksissa. Sotetoimintojen siirtäessä hyvinvointialueille myös verotulot ja valtionosuudet romahtavat. Talousarviovuoden osalta on varauduttava vielä 2022 vuoden Kainuun soten alijäämien kattamiseen, mutta suunnitteluvuosien raami koostuu ainoastaan muista maakunnallisista osuuksista (Kainuun liitto, ympäristöterveydenhuolto). Kunnan talousarviossa ja suunnitelmavuosien taloudessa on kiinnitettävä erityistä huomiota palveluiden tuottamiseen ja niistä aiheutuviin kustannuksiin.

Talousarvioraamin taustaoletuksena ovat ennusteet verotulojen, valtionosuuksien, rahoituserien sekä poistojen kehityksestä sekä henkilöstökustannuksista. Ennuste ja raami sisältävät Kainuun sote -kuntayhtymän viime vuodelta kertyneen alijäämälaskun ja arvion kuluvan vuoden taloustilanteesta. Taustaoletukset ja kustannusten kasvupaine huomioiden vuoden 2022 tulos tulee olemaan yli 200 000 euroa alijäämäinen, jota on haasteellista käytännössä paikata menojen leikkauksilla ja tulojen lisäyksillä.

Vuoden 2023 talousarvioraamin pohjana on käytetty vuoden 2022 talousarviota ja kuluvan vuoden toteutuneita euroja. Toimialueita pyydetään varautumaan hyvinvointialueuudistuksen aiheuttamien toiminnallisten ja taloudellisten muutosten huomioimiseen vuosien 2023–2025 osalta.

Taulukossa on esitetty talousarvioraamin mukainen tuloslaskelma vuoden 2023 talousarvioksi. Tuloslaskelmaa päivitetään suunnittelun tarkentuessa talousarvioprosessin edetessä.

Tuloslaskelma	Toteuma	Budjetti	Ennuste	Raami
	2021	2022	2022	2023
MYYNITUOTOT	2 187 602	2 373 318	2 372 894	757 736
MAKSUTUOTOT	330 919	351 100	205 996	43 468
AVUSTUKSET JA TUET	37 651	51 180	105 793	25 000
MUUT TOIMINTATUOTOT	827 420	705 182	508 934	519 113
TOIMINTATUOTOT	3 383 593	3 480 780	3 193 617	1 345 317
VALMISTUS OMAAN KÄYTTÖÖN	7 012	0	0	0
HENKILÖSTÖKULUT	-3 595 378	-3 792 057	-3 475 662	-1 953 105
PALVELUJEN OSTOT	-9 171 463	-9 477 859	-9 340 318	-1 185 942
AINEET, TARVIKKEET JA TAVARAT	-673 418	-723 000	-699 691	-699 691
AVUSTUKSET	-254 549	-287 720	-236 448	-211 660
MUUT TOIMINTAKULUT	-727 469	-621 384	-742 018	-742 018
TOIMINTAKULUT	-14 422 278	-14 902 020	-14 494 138	-4 792 417
TOIMINTAKATE	-11 031 672	-11 421 240	-11 300 521	-3 447 100
VEROTULOT	5 334 380	5 031 000	5 397 000	3 193 000
VALTIONOSUUDET	6 152 774	6 012 687	6 013 000	508 000
KORKOTUOTOT	8 478	18 000	2 973	3 000
MUUT RAHOITUSTUOTOT	9 942	6 500	14 834	7 000
KORKOKULUT	-19 617	-15 000	-6 188	-7 000
MUUT RAHOITUSKULUT	-3 663	-1 000	-105	-500
RAHOITUSTUOTOT JA -KULUT	-4 860	8 500	11 514	2 500
VUOSIKATE	450 622	-369 053	120 993	256 400
SUUNNITELMAN MUK.POISTOT	-384 637	-336 094	-361 394	-339 555
KERTALUONTEISET POISTOT				
ARVONALENTUMISET	-147 500			
POISTOT JA ARVONALENTUMISET	-532 137	-336 094	-361 394	-339 555
SATUNNAISET ERÄT	0	0	0	0
TILIKAUDEN TULOS	-81 515	-705 147	-240 401	-83 155
POISTOERON LIS (-) TAI VÄH (+)	118 171	0	0	0
VARAUSTEN LIS (-) TAI VÄH (+)	0	0	0	0
RAHASTOJEN LIS (-) TAI VÄH (+)	0	0	0	0
TILIKAUDEN YLI/ALIJÄÄMÄ	36 656	-705 147	-240 401	-83 155